

УДК 343.98

**ПРАВО НА ВОЛЮ ТА ЗЕМЛЮ:
ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ В НАЦІОНАЛЬНИХ
І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ
МЕХАНІЗМАХ**

Надіслано:

03.02.2019

Рецензовано:

15.02.2019

Прийнято:

01.03.2019

Тертишник Володимир Митрофанович

*доктор юридичних наук, професор,
академік Академії політичних наук України,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
stihiy53@gmail.com*

У статті розкриті проблеми забезпечення юридичної визначеності та розвитку інтегративних засад правової держави з урахуванням міжнародних правових стандартів та прецедентної практики Європейського суду з прав людини, подані пропозиції щодо забезпечення права на волю та землю, запропоновані концептуальні моделі конституційних норм.

Воля та земля є головними складовими української національної ідеї, інтегративними засадами правової держави, найбільш фундаментальними засадами державотворення.

У доктрині волі варто виокремити такі її структурні міжгалузеві чи суто галузеві ідеї-принципи як: свобода вільно і гідно жити та не бути поневоленим; особиста недоторканність; свобода робити все, що не заборонено законом; недопустимість позазаконного примусу; недоторканність приватного життя, право на вільнодумство; право на вільну творчу діяльність.

Земля та воля дані людям на засадах природнього права. Земля не може бути товаром, оскільки вона не створена товаровиробником і не може мати собівартості. Її як і свободу не можна втрачати чи продавати. Земля – це унікальний скарб усього суспільства, який може бути не тільки засобом організації земельного господарства, а й певним гарантом суверенітету держави та волі народу.

Ключові слова: земля; воля; прецедент; юридична визначеність; верховенство права.

Tertyshnyk Volodymyr, Doctor of Law, Professor, Academician of the Academy of Political Sciences of Ukraine, University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

The right to freedom and the land:

Guarantees of protection in national and international legal institutions

The article revealed the problems of ensuring legal certainty and the development of principles of a legal State with regard to international legal standards and precedent practice of the European Court of human rights, submitted proposals to ensure the right to freedom and the land, the proposed conceptual model of constitutional norms.

Will and the land are the main components of the Ukrainian national idea, integral principles of a legal State, and the most fundamental principles of State-building.

In doctrine will highlight the following its structural or purely industry ideas-principles: the freedom to freely and with dignity to live and not be enslaved; personal integrity; freedom to do whatever is not prohibited by law; prohibition of coercion; privacy, right to free thinking; the right to the free creative activity

The land and the will of these people on the basis of natural law. The Earth may not be the commodity because it is not created by the commodity producer and may not have a cost. Its like the freedom you can not to lose or sell. The Earth is a unique treasure of the whole society, which may not be the only means of organization of the land, but also a certain guarantor of sovereignty and the will of the people.

Key words: Earth; will; precedent; legal certainty; the rule of law.

Тертишник Владимир Митрофанович, доктор юридических наук, профессор, академик Академии политических наук Украины, Университет таможенного дела и финансов, г. Днепр, Украина

Право на свободу и землю:

Гарантии защиты в национальных и международно-правовых институциональных механизмах

В статье раскрыты проблемы обеспечения юридической определенности и развития интегративных принципов правового государства с учетом международных правовых стандартов и практики Европейского суда по правам человека, представлены предложения по обеспечению права на свободу и землю, предложены концептуальные модели конституционных норм.

Воля и земля являются главными составляющими украинской национальной идеи, интегративными принципами правового государства, наиболее фундаментальными принципами государства.

В доктрині свободи можна виділити наступні її структурні міжгалузеві або чисто галузеві ідеї-принципи як: свобода вільно і гідно жити, і не бути порабощеним; особиста неприкосновенність; свобода робити все, що не заборонено законом; неприпустимість незаконного примусу; неприкосновенність приватного життя, право на свободу думки; право на вільну творчу діяльність.

Земля і воля дані людям на основі природного права. Земля не може бути товаром, оскільки вона не створена виробником і не може мати вартості. Її як і свободу не можна втрачати або продавати. Земля – це унікальний скарб усієї спільноти, який може бути не тільки засобом організації земельного господарства, але й певним гарантом суверенітету держави і волі народу.

Ключові слова: земля; воля; прецедент; юридична визначеність; верховенство права.

Вступ

Україна є європейською духовно зрілою державою, яка декларує забезпечення верховенства права та прихильність до інших цивілізаційних цінностей. Земля та воля є одними з найбільших цінностей українського народу, право на які він невтомно і мужньо з жагою до життя виборював з давніх часів і дотепер, відстоював в лихоліттях історії, має зберегти для своїх нащадків сьогодні. Ці цінності потребують сьогодні більш чіткого законодавчого визначення та закріплення в національній системі права та удосконалення механізмів надійного захисту з урахуванням міжнародно-правових актів та правових позицій Європейського суду з прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Попередній аналіз досліджень розкриває наявність проблем реалізації принципу верховенства права для захисту найбільших цінностей людини та розмаїття думок учених у процесі їх висвітлення (Bocharov, 2014; Butkevych, 2011; Drozdov, 2018; Fulei, 2015; Holovaty, 2010).

Формулювання цілей статті

Мета статті – визначення основних алгоритмів зміцнення гарантій захисту права людини на волю та землю.

Виклад основного матеріалу

На добротних українських землях нашому народу дісталась нелегка доля боротьби за землю та волю. Принагідно нагадаємо, що в 1594–1596 рр. сотник Запорізької Січі Северин Наливайко підняв найпотужніше повстання, яке охопило території від Волині на заході до Чернігова та м. Лубни на сході, від Молдавії на півдні до Мінська і Могильова на півночі. Повсталі вимагали дати їм 3 види «волі», як її розуміли в ті роки: 1) жити, оскільки польський шляхтич

мав право забити до смерті свого кріпака; 2) мати свою землю і господарювати на ній (усі тогочасні землі перебували у володінні шляхтичів); 3) свободи віросповідання.

Народу України здавна притаманні такі риси, як жага волі та вільнодумство, а благодатна земля наша сприяла прояву цих якостей і появі на складних етапах історії легендарних бунтарів і отаманів повстанського і визвольного руху, – то Іван Сірко, то ціла плеяда козаків-запорожців, то Северин Наливайко, то Устим Кармелюк, то Олесь Довбуш, то Костя Пестушко, Пилип Хмара, Мефодій Залізник та інші повстанці Холодного Яру, то Нестор Махно... Унікальною і трагічною була історія борців за волю – холоднорських повстанців (Demartyno, Lastovskyi, 2001; Lastovskyi, 1996; Chentsov, Tertyshnyk, 2016). Арештованих отаманів, козаків та декілька січових стрільців утримували разом, у камері № 1 Лук'янівської в'язниці. 9 лютого 1923 р. 38 діячів національного визвольного руху повстали у в'язниці і обрали смерть замість неволі. Символічно, що прапор холоднорських повстанців майорів під час Євромайдану в Києві в 2014 р.

Воля, Земля, Віра були ідейними дороговказами і рушійними силами багатьох історичних звитяг. Земля та воля стали найбільш вагомими ідеями національної свідомості, які були органічно пов'язаними ідеєю блага народу.

До осяяння концепту волі прагнули і психологи, і філософи і юристи. Якщо психологи розглядали волю переважно як здібність до вибору мети діяльності і внутрішніх зусиль, необхідних для її здійснення, то інші мислителі розширювали світоглядний зміст цього феномену, інколи підносячи його до рівня джерела як свідомості так і буття.

Артур Шопенгауер розглядав волю як абсолютний початок, корінь усього суцього. Воля розуміється ним як абсолютне начало всього буття, корінь всього суцього, якась космічна сила, яка створює світ і людину (Shopenhauer, 1992, р. 51).

Воля є інтегративною ідеєю в житті українського народу, визначальним фактором його самобутності й ідентичності. Воля є інтегративною засадою правової держави та правосуддя, яка визначає історично сформовані національні особливості розуміння її в системі найвищих моральних і філософських цінностей. Вона потребує законодавчого визначення як засади взаємовідносин людини і держави в демократичній правовій державі.

Воля має широке поняття, ніж поняття «свобода» чи «особиста недоторканність».

Свобода – юридична можливість людини поводитись відповідно до своїх волевиявлень, робити все, що бажається, але тільки те, що не заборонено законом і не спричиняє шкоди правам і свободі інших людей. Право виступає мірою й засобом забезпечення волі та свободи людини.

Воля, в правовому сенсі, – це і особиста свобода в зовнішньому просторі буття та особиста недоторканність (у вузькому сенсі – свобода пересування, не бути під арештом); це право вільно та гідно жити («вільному воля»), тобто не бути поневоленим (не перебувати в рабстві, кріпацтві, холопстві («І сниться їй той син Іван. Уже не панський, а на волі», – Тарас Шевченко); право бути на достатньому рівні незалежним в своєму житті та своїх діях від інших (панів, вельмож, олігархів) – жити і діяти без примусу; це право жити гідно; право на відсутність безпідставних обмежень – робити все, що не заборонено («Щоб бути вільним, необхідно підкорятись законам» – античний афоризм); право розпоряджатися своєю свободою та своїми іншими правами на свій розсуд; це також і право на приватне життя; право на вільне спілкування і висловлювання своїх поглядів, на вільну творчу діяльність, адже в розумних людей є, зазвичай, творчий потенціал, який потребує свободи, творчість завжди потребує і вільних думок, і вільного простору. Воля є головною складовою української національної ідеї, інтегративною засадою правової держави.

Відтак, воля є об'єднувчим елементом, узагальнюючою, інтегративною ідеєю, що поряд з верховенством права є одним з найбільш фундаментальних засад державотворення. Воля є головною складовою української національної ідеї, інтегративною засадою правової держави. Виникає проблема формування, розмежування і гармонізації окремих концептів та цілісної системи засад і принципів права.

В інтегративній доктрині волі можна виділити такі її структурно-функціональні загально-правові та міжгалузеві чи суто галузеві ідеї-принципи як: особиста свобода (вільно і гідно жити, не бути поневоленим), особиста недоторканність, незалежність, свобода робити все, що не заборонено законом і не обмежує совість, недопустимість позазаконного примусу, право на приватне життя, право на вільне спілкування і висловлювання своїх поглядів, право на вільну творчу діяльність.

У Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права зазначається, що «нікого не може бути полишено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, яку встановлено законом» (ч. 1 ст. 9); «кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним» (п. 4 ст. 9); всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

Відповідно до п.1 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод нікого не може бути полишено свободи інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом.

Як одну з проблем зазначимо, що в законодавстві України не забезпечено чіткої юридичної визначеності інституту затримання особи без ухвали слідчого судді взагалі, і затримання на місці злочину (затримання з поличним) зокрема. З одного боку, є норми, що дозволяють затримувати особу на місці злочину чи безпосередньо після його вчинення, а з іншого – КПК України не передбачає провадження таких дій до відкриття кримінального провадження, що перетворює дані приписи інституту затримання в юридичну фікцію. Проблема ускладнена ще й хибною практикою пошуку виходу з цієї колізії, коли слідчі органи без відкриття кримінальних проваджень, з мотивів недопущення продовження злочинної діяльності, застосовують адміністративні процедури до захопленої на місці злочину особи, а відтак в подальшому отримують від неї явку з повинною чи пояснення, або допитують як свідка. З огляду на прецедентну практику ЄСПЛ («Яременко проти України»; «Шабельник проти України» та інші), в таких випадках констатується не тільки незаконність затримань, а й недопустимість отриманої інформації в якості доказів. Ситуація залишається стабільно проблемною (Tertyshnyuk, 2018a, p. 314–315).

Однак, воля, як невід’ємне природне право людини, нерозривно пов’язано з правом на свободу, особисту недоторканність, на честь і гідність. Європейський суд з прав людини у справі «Іглін проти України» (заява № 39908/05, рішення від 12 січня 2012 р.) установив, що під час провадження у справі, а саме: з 27 лютого 2004 р. до 4 серпня 2006 р. заявник тримався під вартою в Дніпропетровському слідчому ізоляторі, умови утримання в такому ізоляторі були неналежними, зокрема через замалу площу камер, відсутність денного світла, неналежну вентиляцію тощо. Крім того, заявник стверджував, що незважаючи на його численні клопотання про надання медичної допомоги, її він не отримав. Порушення ст. 3 Конвенції було констатовано Європейським судом з огляду на те, що в камері, де тримався заявник, житлова площа не відповідала встановленим стандартам і те, що Урядом не було спростовано твердження заявника про неналежні вентиляцію, освітлення, санітарно-гігієнічний стан камер і медичну допомогу. Розглянувши справу, Суд одноголосно постановив, що відбулося порушення ст. 3, 6, 13 Конвенції, а отже, відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявникові 15 000 (п’ятнадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди.

Наведені судження вкотре підтверджують всю комплексність, багатоманітність вихідних засад волі в українській доктрині правової держави та потребу їх чіткої юридичної визначеності, зміцнення гарантій захисту.

Вважаємо за доцільне ч. 1 ст. 3 Конституції України висвітлити в такій редакції: «Людина, її життя і здоров'я, воля, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Переконані, що ст. 4 Конституції України доцільно викласти таким чином: «Кожна людина є вільною і має право на особисту свободу та гідне життя, робити все, що не заборонено законом, не бути поневоленим чи примушеним робити те, що не передбачено законом, право на захист свого приватного життя, на вільне спілкування і свободу поглядів, на вільну творчу діяльність. Воля, права і свободи кожної людини знаходяться під особливою охороною держави, її судових та правоохоронних органів.

В Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом. Громадянин України не може видаватись іншим державам».

Разом з суто галузевим принципом презумпції невинуватості обвинувачуваного, в основному законі держави має бути закріплений більш інтегративний та змістовніший принцип – принцип презумпції добропорядності людини.

У контексті цього в ст. 28 Конституції України пропонуємо викласти такі положення: «Кожна людина користується правом на волю, честь і гідність, а також вважається добропорядною, доки інше не визначено в законній сили судовому рішенні.

Поширювана про людину інформація, що її порочить, вважається недостовірною, якщо інше не встановлено в передбаченому законом порядку.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, примушений до участі в діях, які принижують гідність людини.

Жодна затримана особа не може зазнавати під час допиту насильства, погроз або таких методів розслідування, які порушують її здатність вільно приймати рішення або висловлювати судження.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Держава не повинна висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там може загрожувати застосування катувань чи безпідставне позбавлення волі».

Земля та люди є найбільшими скарбами нашого суспільства. Свого часу більшовики починали революцію з улесливих гасел: «Владу – народу», «Землю – селянам» ... Усе це з огляду на подальші їх дії при владі виявилось

типовим політичним шахрайством. Владу взяли собі, а в найбільш трудолюбивих людей, яких називали куркулями, відібрали і землю, і майно, а часто і волю.

Екстремістські сектанти тих часів підло підкинули в маси заклик «хто був ніким – той стане всім» і... «процес пішов». На добротних українських землях «ніким» могли бути лише ледарі, дегенерати, п'яниці, рахітики... Саме ця «еліта» завдяки химерними гаслами революціонерів розпочала свою діяльність при владі і по своєму перетворили «казку в справжність» на ціле століття, надаючи шанси в сьогоденні на успіх своїм нащадкам – ЛДПР тощо. Назвавши найпрацьовитих і волелюбних землеробів словом з відтінком ворожнечі – «куркулями», обіцяльники «землі народу» насильно переселяли людей з обжитих місць, і «щоб не зажиріли від такого раю», а скоріше – щоб не мали ні грошей, ні волі на організацію спротиву нікчемній владі, відібрали майно і віру в справедливість, змушували вступати до колгоспів. Від акції розкуркулювання постраждало близько одного мільйона осіб. Як наслідок багато людей полишили свою землю і свою країну.

Керуючись проковтнутою суспільством ідеєю непримиренної класової боротьби з незгодними та реалізуючи гасла «зруйнуємо все до самих підвалин», більшовизм пронісся над добротними землями наче смерч, знищуючи на своєму шляху до самого фундаменту надбудови старого суспільства і держави, пролетів наче ординське плем'я, витоптавши навіть паростки гуманістичної цивілізації. Оті «ніхто» передавали в спадщину своїм політичним внучатам не тільки свої хворобливі гени, а й свої здобутки у владі, яка з роками все більше ставала основним засобом збагачення. Реалізована вождями концепція держави століття поспіль врешті-решт завершилась так званою «перестройкою», спробами реверсного руху, особливо в питаннях власності. Нові партії з більшовицьким запалом готові реалізувати «нові» (давно забуті) гасла, зокрема і «землю селянам». І чим менше залишається селян, тим все частіше і радикальніше ставиться питання гарантування для них власності на землю...

Земля та воля народу тісно взаємопов'язані. Важко уявити волю без своєї землі під ногами, та й земля без волі може бути хіба що у кріпаків та батраків.

Здобутком народу України є положення ст. 13 Конституції України – «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією».

Незважаючи на це, окремі політики все частіше ініціюють питання продажу землі. До цієї проблеми залучили навіть поважну міжнародну організацію – Європейський суд з прав людини, позиція якого у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» все більше привертає увагу дослідників правничої проблеми. Парадокс в тому, що невдоволення заявників до ЄСПЛ пов'язане з тим, що вони не можуть продати землю, а точніше землю, яку не купували, але бажають продати, землю, яка задаром їм дісталась, якої вони самі не обробляють і не знають як це робити, але воліють мати з цієї скарбниці якомога більший зиск.

У справі «Зеленчук і Цицюра проти України» (Заяви N 846/16 та N 1075/16, остаточне рішення 22 серпня 2018 р.), ЄСПЛ розглянувши обставини спору установив наступне.

З обставин справи відомо, що заявники ніколи не працювали на землі. Мати однієї з заявниць (Софія Степанівна Зеленчук) у грудні 1996 р. отримала земельну частку (пай) у с. Копиткове Здолбунівського району Рівненської області. 13 серпня 2007 р. заявниця як спадкоємець отримала державний акт на право власності на цю землю. Другий заявник (Віктор Антонович Цицюра) у листопаді 2004 р. теж успадкував пай земельного наділу, а 27 березня 2008 р. Збаразька районна державна адміністрація виділила йому 3,41 га землі сільськогосподарського призначення для товарного сільськогосподарського виробництва. 22 липня 2008 р. він отримав державний акт на право власності.

Земля заявників підпадає під дію законодавчих обмежень щодо відчуження та зміни цільового призначення.

Варто наголосити, що Закон України від 18 січня 2001 р. № 2242-III забороняв до прийняття нового Земельного кодексу України відчуження земельних часток (паїв), окрім випадків спадкування та вилучення для суспільних потреб.

Вартує уваги прийняття 25 жовтня 2001 р. нового Земельного кодексу України. При його обговоренні депутат В. Асадчев висловив своє занепокоєння у зв'язку з тим, що у випадку прийняття норм Кодексу щодо передання землі у приватну власність утворяться десять латифундистів, а решта населення перетвориться на батраків, а пані К. Ващук, голова Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин, зазначила, що з метою вирішення питань, аналогічних тим, що були порушені депутатом, проект зупиняв дію всіх положень щодо продажу землі, доки не будуть прийняті закони про створення земельного кадастру, та не буде створено державний земельний банк (Materialy Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy...).

Наразі перехідні положення Земельного кодексу України забороняють відчуження у будь-який спосіб земель сільськогосподарського призначення, крім випадків спадкування, обміну та вилучення для суспільного

використання. Вони також забороняють будь-які зміни цільового призначення такої землі, крім випадків, коли вони надаються інвестору за угодою про розподіл продукції. Наразі перехідні положення передбачають, що ці обмеження діють до надання чинності Законом України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення».

17 лютого 2017 р. п'ятдесят п'ять народних депутатів звернулись до Конституційного Суду України з поданням, в якому просили визнати Закон від 06 жовтня 2016 р., яким було продовжено дію мораторію, неконституційним. 14 лютого 2018 р. Конституційний Суд України відхилив подання, не розглянувши його по суті. Він встановив, що аргументи, наведені в обґрунтування цього подання щодо абстрактної перевірки, були недостатніми, щоб дозволити відкрити конституційне провадження та розглянути його по суті.

У порівняльно-правовому контексті варто звернути увагу на те, що у семи європейських держав (Австрія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словацька Республіка та Словенія) для передання права власності на землю або надання переваги перед іншими покупцями, від покупця вимагається освіта або попередній досвід роботи в сільськогосподарському секторі.

ЄСПЛ у справі «Зеленчук і Цицюра проти України», незважаючи на присудження певної суми відшкодування моральної шкоди заявникам, з огляду на недостатність юридичної визначеності реалізації прав землекористувачів, видав такі виважені судження: обмеження, встановлені щодо здійснення прав заявників, відповідали вимозі «законності», притаманній ст. 1 Першого протоколу до Конвенції (п. 17); якщо законодавчий орган зробив вибір шляхом прийняття законів, які він вважає такими, що відповідають загальному інтересу, можливе існування альтернативних рішень саме по собі не підриває обґрунтованість оскаржуваного законодавства, оскільки його можуть вимагати конкретні обставини, суд не має встановлювати, чи було законодавство найкращим рішенням, за умови, що органи влади дотрималися меж своєї свободи розсуду (п. 128); Суд вважає, що держава-відповідач має вжити належні законодавчі та/або інші заходи загального характеру з метою забезпечення справедливого балансу між інтересами власників земель сільськогосподарського призначення з одного боку та загальними інтересами суспільства з іншого боку відповідно до принципу захисту майнових прав за Конвенцією. Але Суд не має визначати, яким чином треба урівноважити ці інтереси. Рішення Суду не варто розуміти як таке, що зобов'язує невідкладно запровадити необмежений ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні (п. 150).

Прийняте рішення ЄСПЛ здійснено в умовах дійсно відсутності чіткого юридичного визначення статусу землі в нашій державі, запутаності

законодавчих норм та їх реформаторській мінливості, відсутності виваженої доктрини земельного законодавства. Проблема усугубляється вимогами вільного ринку землі, тобто землі, яку свого часу під дулами тоталітарної репресивної і злочинної влади було відібрано в її ефективних власників, яку тепер буцім то терміново треба дозволити продавати, що в моральних аспектах мало чим буде відрізнятися від «продажу краденого». Утім, це лише намагання знайти логіку в ситуації, коли законодавці з нею не дружать. Можливо потрібно, насамперед, дати юридичну оцінку фактів незаконних варварських «експропріацій» земель в минулому, провести хай і запізнілий, але морально необхідний Суд над організаторами терору і голодомору на українських землях (строк давності на акти геноциду не розповсюджується), а вже потім визначитись з тим, що робити з таким скарбом як земля. До того ж визначитись краще на референдумі. Втім варто попідкуватись, щоб референдумом не прикривались інтереси компраторської буржуазії.

Досвід країн Європи, де земля ніколи не відбиралась насильно у землеробів, відображає, що тут створюються певні запобіжники від огульного її розпродажу. Наприклад, процедура надання дозволу на придбання землі в Австрії спрямована на збереження ефективного використання землі для сільського господарства, тому для отримання дозволу покупець має забезпечити гарантії того, що він або вона дійсно сумлінно оброблятиме придбану землю.

Частина перша ст.14 Конституції України передбачає, що земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. Тобто земля не розглядається як звичайний товар, в традиційному розумінні «купівлі-продажу товарів».

Фактично Земля не є товаром, бо вона не створена товаровиробником, не є результатом виробничого процесу, не має економічної вартості, ні засобу, ні продукту виробництва. Вона дана людям на засадах природнього права як і дана свобода. Її як і свободу не можна втрачати чи продавати. Земля – це унікальний скарб усього суспільства, який може бути не тільки засобом організації земельного господарства, а й певним гарантом суверенітету держави та волі народу.

У ст.14 Конституції України зазначено, що «Земля є основним і невідчужуваним національним багатством українського народу, що перебуває під особливою охороною держави. Земля є гарантом суверенітету української держави, не може розглядатись як товар у цивільних угодах.

Право власності на землю сільськогосподарського призначення гарантується та реалізується виключно лише для громадян України і лише щодо надання права володіння і користування землею відповідно до закону, за виключенням вилучення такої землі державою для суспільних потреб. Право

на землю сільськогосподарського призначення для громадян України реалізується наданням їм права на безстрокову оренду землі для використання за призначенням, передачі даного права в спадщину, передачі права власності на землю до держави через Земельний банк України на договірних визначених в законі умовах».

Висновки

Воля та земля є інтегративними засадами української правової держави, яка потребує чіткого доктринального осмислення та юридичного визначення в Конституції України, деталізації в інститутах окремих галузей права. Галузеве законодавство потребує конкретизації гарантій забезпечення права на волю та землю з урахуванням конституційних норм та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Перспективи подальшого розгляду проблеми вбачаються в розкритті крізь призму принципів правової визначеності та верховенства права інститутів права на землю та забезпечення свободи й особистої недоторканності людини, розробки пропозицій щодо удосконалення земельного та кримінально-процесуального законодавства.

References:

1. Bocharov, D. O. (2014). 'Pravovi pozytsii yak zasib zblyzhennia pravovykh system' [Legal positions as a means of convergence of legal systems]. *"Polska i Ukraina W dobre transformacji"*, 11-12 września 2014 roku w murach państwowej Wyższej szkoły Wschodnioeuropejskiej (pWsW) w Przemyślu.

2. Butkevych, V. (2011). 'Yakist zakonu i pyttannya efektyvnosti zastosuvannya rishen Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny sudamy Ukrainy' [Quality of the law and the question of the effectiveness of the judgments of the European Court of Human Rights by the courts of Ukraine]. *Pravo Ukrainy* [The law of Ukraine], no. 7, pp. 48-63.

3. Chentsov, V. V., Tertyshnyk, V. M. (2016). Reabilitatsiia zhertv nezakonnykh kryminalnykh peresliduvan, politychnykh represii ta zlovzhyvan vladoiu [Rehabilitation of victims of illegal criminal prosecutions, political repressions and abuse of power]. Kyiv: Alerta.

4. Demartyno, A., Lastovskyi, V. (2001). 'Problema povstanskoho rukhu 1920-kh rr. u suchasni Ukrainii istoriohrafii' [The Problem of the Rebel Movement of the 1920's in Modern Ukrainian Historiography]. *Vyzvolnyi shliakh* [Liberation path], no. 11, pp. 71-76.

5. Drozdov, O. M., ed. (2018). *Pravovi pozytsii Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: analitychnyi ohliad* [Legal positions of the European Court of Human Rights: an analytical review]. Kharkiv: "Faktor" Publishing.

6. Fulei, T. I. (2015). *Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia* [Application of the practice of the European Court of

Human Rights in the administration of justice: Scientific and methodical manual for judges]. Kyiv.

7. Fursa, S. Ya., Fursa, Ye. I. (2007). *Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy "Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny"* [Scientific and Practical Commentary to the Law of Ukraine "On Implementation of the Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights"]. Kyiv.

8. Holovaty, S. (2010). 'Verkhovenstvo prava, abo zh Pravovladdia: vktre pro doktrynalni manivtsi vitchyznianoï nauky' [The Rule of Law, or Rule of Law: Once again, the doctrinal mischief of domestic science]. *Pravo Ukrainy* [The law of Ukraine], no. 4, pp. 206–219.

9. Kapustynskiy, V. A. (2006). *Vplyv diialnosti Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na formuvannia natsionalnykh pravozakhysnykh system i dotrymannia derzhavamy standartiv zakhystu prav liudyny* [Influence of the activities of the European Court of Human Rights on the formation of national human rights protection systems and compliance by States with human rights standards]. D.Ed. Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine.

10. Konstytutsiia Ukrainy: stanom na (28 chervnia 1996 roku) [Constitution of Ukraine (1996, June 28)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 30.

11. Konventsiiia pro zakhyst prav i osnovopolozhnykh svobod liudyny: stanom na (04 lystopada 1996 roku) [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1996, November 04)]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], no. 13.

12. Koval'ski, M. (2007). *Uvazhenie lichnoi i semeinoi zhizni, zhilishcha i korrespondentsii na osnovanii st. 8 Evropeiskoi konventsii prav cheloveka* [Respect for personal and family life, housing and correspondence on the basis of Art. 8 of the European Convention on Human Rights – major issues]. Warsaw: Helsinki Foundation for Human Rights.

13. Lastovskiy, V. V. (1996). *Heroizm i trahediia Kholodnoho Yaru* [Heroism and the tragedy of Kholodnyi Yar]. Kyiv: Nezboryma natsiia.

14. Martynenko, P. F. ed. (2013). *Prava i svobody liudyny i hromadianyna v Ukraini (doktryna Yevropeiskoho sudu z prav liudyny i Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy)* [Rights and freedoms of man and citizen in Ukraine (doctrine of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Ukraine)]. Kyiv.

15. Materialy Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ahrarnoi polityky [Materials of the Verkhovna Rada Committee on Agrarian Policy]. *Verkhovna Rada Ukrainy*, [online]. Available at: <http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/3422.html> [Accessed 13 January 2019].

16. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava: stanom na (16 hrudnia 1966 roku) [International Covenant on Civil and Political Rights (1966, December 16)]. (1992). *Prava liudyny. Mizhnarodni dohovory Ukrainy, deklaratsii, dokumenty* [Human Rights. International treaties of Ukraine, declarations, documents], Kyiv, pp. 36–62.

17. Mytsyk, V. V. (2010). 'Prava liudyny u mizhnarodnomu pravi' [Human rights in international law]. *Mizhnarodno-pravovi mekhanizmy zakhystu* [International legal mechanisms of protection]. Kyiv: Feniks.

18. Overchuk, S. V. (2018). 'Obshuk zhytla advokata ta prymishchen, de vin zdiisniuie advokatsku diialnist: pretsedentna praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny' [Searching for the lawyer's lodging and premises, where he carries out advocacy: case law of the European Court of Human Rights]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Pravo"* [The journal of the National University of Ostroh Academy. Series "Law"], no. 2(18), [online]. Available at: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n2/18osvzpl.pdf> Accessed 15 January 2019].

19. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Judgment of the European Court of Human Rights]. *Ministerstvo yustytsii Ukrainy* [Ministry of Justice of Ukraine], [online]. Available at: <http://old.minjust.gov.ua/19612> [Accessed 10 January 2019].

20. Sachko, O. V. (2019). 'A conceptual model of the legal definition of rule of law'. *Norwegian journal of development of the international science*, no. 26, part 3, pp. 28–33.

21. Shemshuchenko, Yu. S., ed. (1998). *Iurydychnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Legal Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia.

22. Shemshuchenko, Yu. S., ed. (2008). *Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky* [Principle of the rule of law: problems of theory and practice]. Kyiv: Yurydychna dumka.

23. Shemshuchenko, Yu. S., ed. (2009). *Mizhnarodne sudochynstvo* [International legal proceedings]. Kyiv: "Iurydychna dumka" Publishing.

24. Shevchuk, S. V. (2007). 'Sudovyi pretsedent u diialnosti Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny' [Judicial precedent in the activities of the European Court of Human Rights]. *Biuletten Ministerstva Yustytsii Ukrainy* [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], no. 5, pp. 110–112.

25. Shopenhauer, A. (1992). *Poniattia voli. Vybrani tvory* [The concept of will. Selected Works]. Moscow: Prosveshchenie.

26. Tertyshnyk, V. M. (2016). 'Realizatsiia pravovykh pozytsii ta pretsedentnoi praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v rozviazanni problem kryminalno-protseusualnoho prava Ukrainy' [Realization of legal positions and case law of the European Court of Human Rights in solving problems of criminal procedural law of Ukraine]. *Pravova pozytsiia* [Legal position], no. 1 (16), pp. 7–13.

27. Tertyshnyk, V. M. (2018a). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy* [scientific and Practical Commentary of the Criminal Procedural Code of Ukraine]. Kyiv: Pravova Yednist.

28. Tertyshnyk, V. M. (2018b). *Pravnycha dopomoha ta zakhyst u kryminalnomu protsesi* [Legal assistance and protection in the criminal process]. Kyiv: Alerta.

29. Tertyshnyk, V. M., Korniienko, M. V. (2018). ‘White-Collar Crime v “modnykh pidzhakakh”’ [White-Collar Crime in “fashionable jackets”]. *Yevropeiski perspektivu* [European perspectives], no. 3, pp. 55–54.

30. Uvarov, V. H. (2012). *Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta norm mizhnarodno-pravovykh aktiv v udoskonalenni kryminalnoho sudochynstva Ukrainy* [Application of the practice of the European Court of Human Rights and the norms of international legal acts in improving the criminal justice system of Ukraine]. Dnipropetrovsk.

© Тертишник В. М., 2019